

La Polipoesia d'Enzo Minarelli

MONTSERRAT RIU

La paraula Polipoesia va ser dita per primer cop pel poeta Enzo Minarelli l'any 1980. Segons diferents autors, la Polipoesia es pot definir com «la poesia fora del llibre amb tota la seva força absoluta i plena». Significa el poder posar en escena molts tipus de poemes diferents i també expressats de diverses maneres amb la utilització de recursos sonors i visuals.

Però, certament, la Polipoesia és quelcom que es va desenvolupant dins les coordenades del temps i de l'espai. El polipoeta és a l'escenari, teatre, auditori, plaça, carrer o territori, que és on s'efectua físicament l'esdeveniment performàtic del poema. Realitzat en temps real i en un acte únic, perquè és en viu. La *performer* polipoètica té connotacions de divertiment. Una bona *performance* polipoètica és el resultat de l'equilibri simbiòtic entre el públic i el *performer* en un diàleg consentit. Les "ones" de veu del polipoeta fan que el públic es torni hiperactiu fins arribar a un clímax en el qual l'adrenalina recíproca dona com a resultat un espectacle acústic i visual. O no, ja que també poden ser accions en silenci.

Què són els poemes polipoètics? El polipoeta llegeix els poemes sobre partitures escrites en paper, que inclouen les seves anotacions tipogràfiques personals. Inventa les partitures segons les seves necessitats, així com també els "codis" adients per poder llegir i dir el que vol expressar exactament i en l'instant únic de cada *performance* polipoètica. En aquesta lectura repeteix els fonemes i/o els acompanya amb sons, música i/o imatges visuals vives, mortes i/o projectades. També poden ser representacions de lletres en el context d'una acció. Busca sempre una "disciplina" diferent i la posa al servei de la poètica.

Aquesta necessitat polipoètica va sorgir del llenguatge Zaum¹. Enzo Minarelli, l'any 2008,

1 El llenguatge Zaum és un concepte futurista rus inventat per Aleksei Kruchenykh, i s'escriu *ЗáуМ*. Aquest conjunt de nombres i lletres formen un so (Zaum) que anomena els experiments lingüístics de les paraules dels futuristes russos. Aquest mot està format pel prefix *Зá*, que vol dir "més enllà", i pel substantiu *yM*, que vol dir "ment". Tot plegat es podria entendre com un llenguatge nou sense significats concrets. Un llenguatge poètic universal perquè és orgànic. I tracta de recuperar el simbolisme del so dels primers homes primitius. El moviment Zaum involucra les arts visuals, la literatura, el teatre i el disseny gràfic. Representa una acció política perquè rebutja les normes vigents. Les activitats que se'n deriven són publicacions, reunions públiques i manifestacions. Influxa l'art Pop, el moviment Fluxus i el Surrealisme. En.wikipedia.org/wiki/zaum.

escriu: «Poc importa establir si el poema fonètic ha estat inventat el 1918, diu Raoul Hausmann junt amb Hugo Ball. Interessa poc perquè s'està estenent el llenguatge Zaum, que és l'autèntic progrés»². Un veritable progrés i un veritable pas endavant, segueix afirmant Minarelli, quan Kurt Schwitters inventa el seu *Ursonate*³, compost entre 1925 i el 1927, i publicat l'any 1932, encara que des d'aquell moment històric no ha deixat de ser recitat pels polipoetes actuals⁴. (4) Però de "l'art dels sorolls" ja en va parlar pintor i músic Luigi Russolo l'any 1913, en referir-se al "sorollisme" com a parent pròxim de la poesia fonètica⁵. Actualment, un gran representant històric de la Polipoesia és Enzo Minarelli, Llicenciat en psicolingüística per

2 Citat per Enzo Minarelli al tercer paràgraf complet de la pàgina 57 del seu llibre *La voce della poesia*, Itàlia, Editorial Campanotto, 2008.

3 L'*Ursonate*, que en títol original és "sonata", és una composició feta per Kurt Hermann Karl Eduard Julius Schwitters, que representa un exemple primerenc del que és la poesia sonora. El realitza amb regularitat i l'evoluciona durant deu anys. Per executar la *Ursonate*, Schwitters es val d'unes "partitures" de paper en les quals les tipografies de les lletres es representen variades i de diferents mides, formant paraules aleatòries i amb repeticions de sons, amb la intenció d'assenyalar el seu pronunciament en forma de crits guturals primitius. Schwitters, artista inscrit en les poètiques del constructivisme i el surrealisme, es desenvolupa en gèneres com la poesia, la pintura, la música, l'escultura i el disseny gràfic, tot i que es va interessar especialment per l'estudi del so i de la tipografia.

4 La interpretació de la *Ursonate* de Kurt Schwitters ha estat representada per darrer cop per Joan Caselles, Pere Sousa, Paolo Colleoni, Montserrat Riu... etc., durant el Festival a *La Muga Caula*, el setembre de l'any 2013, a les Escaules: www.lamugacaula.cat.

5 Luigi Russolo, pintor i músic italià, construeix el seu aparell que anomena *intonarumori* (màquina de fer sorolls) l'any 1913. Amb aquest artefacte, una vegada finalitzada la Primera Guerra Mundial, Russolo inicia els seus concerts de música experimental al París del 1921.

la Universitat de Venècia, explora el camp de la *performance* i la poètica del so. En el seu primer manifest sobre Polipoesia de 1990⁶, descriu i explica de manera didàctica què és aquest fenomen. La idea central del manifest és que l'artista sonor ha d'evolucionar amb les noves tècniques del seu temps. Però a diferència d'altres polipoetes, Minarelli, quan fa experiments de sons i efectes de confusió, no ho fa de forma aleatòria, sinó explorant tècniques que van des de les zones més obscures i preconscients cap a l'exterioritat del cos. Això vol dir que el trajecte sonor arrenca del cos animal que tots tenim a dins (els crits), fins a l'exterior. Per tant, el poeta reviu, a través del so, un viatge des del nostre passat animal en la prehistòria humana fins l'actualitat. Minarelli ha deixat dit que sempre ha barrejat les diferents llengües i gèneres, com l'òpera i la poesia. Que el cos té una funció coreogràfica i sonora. Que la profunda combinació que nodreix el vers i el poeta-performer a l'escena, ha de ser capaç d'observar totes les sensacions del públic, tot anul·lant les distàncies, per crear el que anomena "la carícia" dirigida de l'actor a l'espectador.

En el seu llibre, *La Voce Della Poesia*⁷, Minarelli parla del cos visible, tangible, amb la cara alta, concentrat, impàvid. Cos real, concret, com a prolongació de la veu que es fa en ell. Equival a l'entitat fònica que surt de la boca. Descriu també les seves obres⁸ més importants, com *Il Poema Spettacolo* o Poema: (*Shop*, 20[?], 1979), resultat d'un llarg poema que va declamar acompanyat pels moviments de dos ballarins i un seguit d'imatges per donar suport a algunes parts del mateix, destacant el significat de paraules concretes. Altrament, en el vídeo (*15?*, 1979) manté un diàleg amb el seu propi rostre gravat en imatge en moviment, on la repetició és un crescendo progressiu. A *Scrivano Scrittura*, la peça (*The writer*, 15[?], 1980) du a terme un exemple d'escriptura en viu, amb l'ull de la cambra apuntant un full de paper on escrivía en temps real. A *Diari Vine*, que ve a ser com un diari, la peça (202 19829) se centra en l'escriptura, convertint-la en imatge i so. I finalment, el *Show* en viu va ser creat mitjançant la presentació d'imatges en tres pantalles alhora, que representaven les diapositives d'un diari. El poema en si va ser tractat en tres pistes amb un instrument metàl·lic especial, el *metallofono*, que va fer el propi Minarelli amb l'ajuda d'un artesà per crear els efectes de so.

Una de les obres més conegudes d'Enzo Minarelli és *Fame*. La presenta tant a l'aire lliure com a l'interior, aconseguint tant d'una forma com l'altra un gran impacte en l'espectador. Amagat sota una

6 Enzo Minarelli escriu el primer manifest de Polipoesia l'any 1987, publicat amb el títol *Polipoestri*, al Catàleg *Tramesa d'Art*, a València.

7 *La Voce Della Poesia, Vocoralità del Novecento*. 2008, E. Campanotto. Itàlia.

8 www.thing.net/~grist/l&d/minarelli.htm

capa negra que simbòlicament embolcalla el món, allò que escenifica de forma metafòrica el poeta és la feminitat, la sensibilitat de la terra i de la dona. *Fame* és la recreació simbòlica de la Deessa en la mitologia grega que resideix al centre de la terra i rep les veus de les persones que van cap al seu centre. La cultura tradicional mexicana també la venera. Per als mexicans, la terra representa el cos de la dona i és per això que Minarelli evoca el contacte amb l'energia del fons del nostre planeta i en fa sorgir la Deessa, que representa la pròpia terra en figura de dona o de personatge femení. Dona a la qual, tot sortint d'unes coves profundes i xisclant adolorida, amb uns gemecs delicats i tendres, se li afegeixen aviat d'altres veus de dones que gemegen en la llunyania. En la *performance*, aquestes veus humanes superposades acompleixen el so de la música.

En la *performance* polipoètica *Fame*, Minarelli coordina la tradició amb la metàfora i amb el seu gest magistral i ple d'energia, recita breument un poema a viva veu. La seva veu fa trontollar l'esperit de qui l'escolta i l'espectador té la sensació de trobar-se sol amb l'artista. Desenvolupa el seu vers i finalment el tanca, amb el so (crits) d'un animal, el pollastre. I l'última paraula que diu és: «Kikirikiiii», però amb un crit que més que veu sembla un "estrip de victòria" sorgit del fons d'un cràter. En aquesta *performance*, Minarelli evoca metafòricament la feminitat. Tant des de la tradició com des del seu sexe, que queda contraposat i minimitzat pel gall⁹. Enzo Minarelli viu a l'escena, i es representa a ell mateix com un home-dona.

La visió transgressora i política que hi ha darrera d'aquesta composició poètica —que es desprèn tant de l'acció corporal com en el vestuari en diàleg amb una ancestral tradició cultural— ens remet a certa tendència universal cap a l'*Agarofilia* amb origen a l'antiga cultura grega fins avui. La forma de *vocalitat* d'Enzo Minarelli en aquesta *performance* és un crit poètic i humà, d'un sentiment que fa trontollar la pròpia natura. Es tracta d'una obra única, en la qual la nostra percepció es transforma necessàriament i amb ella, els nostres valors.

9 En el document de vídeo realitzat per Montserrat Riu a l'Auditori del MACBA de Barcelona, durant el congrés que va organitzar el Grup Poció el mes de setembre de 2012, a l'entrevista personal a Enzo Minarelli, el poeta aclareix el valor simbòlic de *Fame*. L'any 2012, Enzo Minarelli edita un CD a *Pogus Productions* que també anomena *Fame*. D'aleshores ençà, aquest CD, amb les veus i els sons de fons de la *performance*, constitueix el marc sonor que l'acompanya per recitar el polipoema *Fame*.

J. CODINA ADMINISTRADOR DE FINQUES
www.finquescodina.cat
Concepció, 25, 1er - Sabadell
Tels: 93 726 03 45 - 93 727 33 01

LA LLAR DEL
LLIBRE
des de 1957

ESCOLA DEL SOL
C. Migdia, 35-45 - C. Sant Pau, 20
Tels. 93 727 82 46 - 93 725 74 61
08201 Sabadell